

ARTISHOK O'SIMLIGINI BIOLOGIYASI, FOYDALI XUSUSIYATI VA YETISHTIRISH TEXNOLOGIYASI

Mirzakarimov Hayotbek Xosilbekovich

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti o'qituvchisi

Ismoilova Ma'mura Rahmonjon qizi

Saksonboyeva Mushtariybegim Lochinbek qizi

To'xtasinova Rayhongul Avazbek qizi

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti 1-bosqich talabalari.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10537270>

Annotatsiya. Maqolada artishok o'simligining kelib chiqishi, tarqalishi, anatomiyasi, ko'payish usullari, xalq tabobatiga foydali xususiyatlari, hamda bugungi kunda jamiyatimizda va jahonda dorivor o'simliklarga juda katta e'tibor qaratilayotganligi va hokazolar to'g'risida fikr yuritildi.

Kalit so'zlar; Artishok, acteracea oilasi, cynara-scolymus, cynara turkumi, dicotyledones sinfi, gul, barg, meva, angiospermoe bo'limi.

Kirish. Artishok- yirik savatchalar xosil qiluvchi o'simtasimon o'simlik

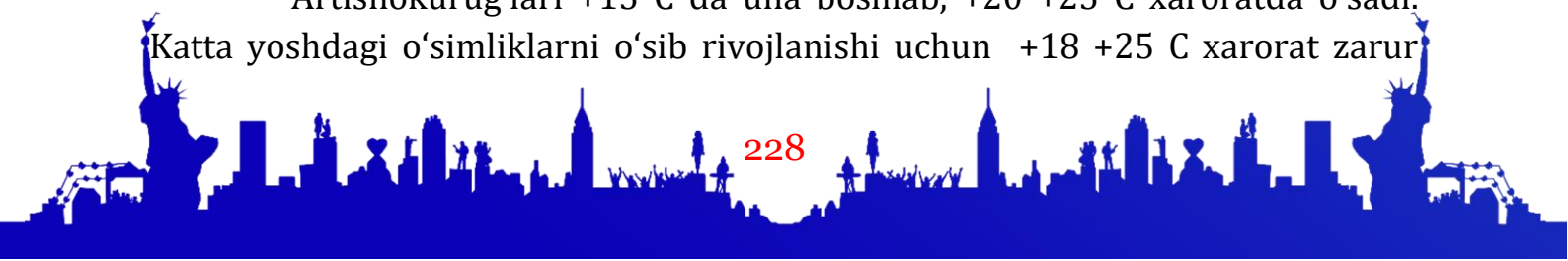
bo'lib murakkabguldoshlar oilasiga kiradi. Ko'p yillik va bir yillik sabzavot ekini. O'rta dengiz mamlakatlarida 10-11 turi o'sadi. Artishokning o'suv davri 120-130 kunli bo'lib, ko'p yillik o'simlik xisoblanadi, bo'yi 120-150 sm. Barglarining rozetkasi vertical, diametiri 80-100 sm. Bargi yirik, yashil, tikanli, 50 sm uzunlikda, 20 sm kenglikda.

Birinchi yili 5-7 ta to'pgul, ikkinchi

yilida 12-15 ta to'pgul xosil qiladi.

Artishok tarkibida oqsillar, uglevodlar, vitamin C, karotin, vitamin B, B₂, inulin tarkibida kaliy, rux, selen, mis, marganets, natriy, magniy, fosfor, kaltsiy va temir, taninlar, shuningdek, organik kislatalar mavjud. Bu o'simlikning tug'ilgan joyi Kaneyeriklar orollari hisoblanadi. Klassifikatsiyasi *Tur-species-cynara; scolymus*; Turkum – *genus- cynara*; Oila-Familiy – *Asteraceae*; sinf-clases- *Dicotyledones* (ikki urug' "pallalilar"). Bo'lim-*Divisio* – *Angiospermoe* (yopiq urug'lilar) turkumiga mansub o'simlik hisoblanadi.

Artishok urug'lari +15 C da una boshlab, +20 +25 C xaroratda o'sadi. Katta yoshdagi o'simliklarni o'sib rivojlanishi uchun +18 +25 C xarorat zarur

bo'ladi. Shuningdek, qisqa muddatli -0 -1 C sovuqqa bardosh beradi, lekin -2 -3 C xaroratda o'simliklar butunlay nobud bo'ladi.

Bu o'simlikni urug'laridan ko'paytirayotganda, sotib olingan urug'lar 6,8 soat davomida namlanadi. Ekish uchun 15 sm uzunlikdagi urug' olish kerak. Ekkandan so'ng zaharli hasharotlardan himoya qilish kerak. Bu o'simlikning o'zi ham arabchadan tarjima qilinganda "artishok- tuproqli tikan" degan ma'noni anglatadi.

Cynara L (Artishok) turkumi qoqio'tdoshlar (Asteraceae) oilasiga mansub ko'p yillik o'simlikdir, uning 11 turi ma'lum. Shu turlardan biri –Cynara scolymus L. dir (tikanli artishok). Bu o'simliklar tikanli, yirik patsimon – qirqilgan barglar va baquvvat o'q ildizga ega. Poyasi tik o'suvchi, kulrang- yashil, shohlangan, bo'yi 2 M gacha etadi. Gullari ko'k- binafsha rang, yirik savatlarda joylashgan (diametiri 25 sm gacha).

Artishok o'simligi madaniy holda dastlab Sisiliya, keyinchalik Gretsiya va Italiyada tarqalgan. Kalifo'rniyaga 1600 yilda Ispaniyaliklar keltirilgan, lekin u keng tarqalmagan. 1922-yilda Andru Molera Kaliforniyadagi Salina vodiysida, San-Fransiskoning janubiy tomonida fermerlarga er ajratib berilgan. Shu vaqtgacha bu erlarga qand lavlagi ekishgan, lekin artishokni ekish kam harajatli bo'lgani uchun fermerlar Mollerga uch barobar kam haq to'lashi mumkin bo'lgan. Kalifo'rniyada o'stiriladigan artishok plantatsiyasining o'rtasida joylashgan Kastrovil shahrida artishokni qayta ishlaydigan zavod qurilgan. Artishok arabcha "Al-karshuv" so'zidan olingan bo'lib, "Yertikan" degan ma'noni bildiradi. Artishok hozirgi vaqtda mo'tadil subtropik iqlimiga ega bo'lgan Kavkazorti davlatlari, Qora dengiz atrofida ko'p yillik o'simlik sifatida o'stirilmoqda.

Artishokni parvarish qilishga ilmiy asosda yondashish har hil tuproq-iqlim sharoitida begona o'tlarga kasalliklarga qarshi kurashda, kerakli ko'chat qalinligiga ega bo'lish hamda o'simliklarni suv va ozuqa elementlari bilan ta'minlashda katta rol o'ynaydi. Shu maqsadda artishokni etishtirishda quyidagi agrotexnik tadbirlarni qo'llash tavsiya etiladi; qator oralarini kul'tivasiya qilish, ekinni oziqlantirish, sug'orish, begona o'tlarga, zararkunandalarga, kasalliklarga qarshi kurash va xokazolar.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Artishok o'simligi insonga zararli tomonidan ko'ra foydali tomonlari ko'proq chunki bu o'simlik vitaminlarga boy va bir qancha kasalliklarga shifobaxsh ekan. U diabed bilan og'rigan bemorlarga tavsiya etiladi va dorivor o'simlik sifatida arteroskleroz rivojlanishiga to'sqinlik

qiluvchi vosita sifatida foydalaniladi. Artishok ekstrakti qonni tozalash xususiyatiga ega, yog'lar va xolesterin miqdorini kamaytirish, jigar va buyraklarni toksinlar ta'siridan yaxshi himoya qilish, metabolismni yaxshilash hamda tanani turli toksik moddalardan tozalashga yordam berar ekan.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Uslubiy qo'llanma. Amirov Artishok qimmatli ozuqa.
2. Ma'ruza matn "Noananaviy ekinlar seleksiyasi va urug'chikigi" AQXAI.
3. Egamov X., Abdumalikov U., Zaparov Z., Tillaboev A., Toshpo'latov A. Yaratilgan yangi g'o'za tizimlarining xo'jalikka foydali belgilarini aniqlash. Innovatsiya: fan, ta'lim, texnologiya. Ilmiy-uslubiy maqololar to'plami. Sbornik nauchno metodicheskix statiy №1. Andijon. 2018 y. 121-123-b.
4. Miraxmedov F.Sh., Abdumalikov U.Z., Abdumalikov I., Tillaboev A. Минеральные удобрения и их ратсиональное применение на орошаемых землях Узбекистана // Интегратсионные протсессы мирового научно-технологического развития, Белгород, 2017. С. 19-21.
5. Kimsanov I.X, Kodirov O.A, Raximov A.D, Abdumalikov U.Z. Изучение морфологических и хозяйственно-сенных признаков новых сортов хлопчатника в условиях андижанского вилоята// Приоритеты инновационно-технологического развития в условиях глобализатсии, Белгород, 2019. С. 24-27.

